

Značný vzrůst naší obce čtenářské, který zvláště v poslední době roste den ode dne, umožnil nám dávat přání, abychom list náš dokonalili. V době nejbližší chystáme se čtenáře naše překva piti novou úpravou i změnou v administraci, tak že nedočkavost čtenářů našich bude brzy ukojena dokonale. Rádi píšeme po dlouhé době připrav tyto řádky a doufáme, že radost tuto budou sdíleti s námi i všichni naši čtenáři.

Páně Havlasovy "Listy ze Západu" těší se velké oblibě a pozornosti četných našich čtenářů. Rádi pročítáme dopisy od krajanů, v nichž tento na jiné vysoko stojící, a opravdu literární cenou zastopis si pochvaluje. Dopisy ty svědčí o vypslosti dobrého vkusu našeho čtenářstva a tím jsou nám milejší. Hle, opravdu zajímavý zjev v době, kdy pokládá se vkus českoamerického čtenáře za pokazený a na něj některé časopisy pfitiskly počet nesprávnosti.

A došlo nás též několik dopisů z Čech, v nichž se dočítáme, že páně Havlasovy "Listy ze Západu" vzbudily tam přímo senzací. Bylo projevono přání z mnohých míst, aby cestopis ten vyšel v knižním vydání. Jak nám známo, pan Havlasa vydá jej knižně hned, jakmile bude dokončeno otiskování v našem listě. Ovšem bude to zase v Praze. Čtenáři naši mají včasnou přiležitost čísti listy ty dřív, než překročí se k vydání knižnímu ve staré vlasti. Ostatně zájem o práci tu potvrzuje, že čtenáři naši listy čtou s opravdovým porozuměním.

Zatím co na jedné straně dostává se spolupracovníku našeho listu p. Havlasovi plného uznání ode všech poctivých lidí, na druhé straně různí "žurnalisté" a la J. Ort a A. Janda mohou si prsty upsat v hanobení člověka, významem tak vysoko nad nimi stojícího a jemuž právě v poslední době dostalo se plného uznání ve staré vlasti. Nám jsou směšny vývody těch lidiček, pro něž mimochodem řečeno máme politování a soustrast nad ukrutným nezdarem jejich snah. "Pozdrav staré gardě!" - "Pravda o spisovateli Havlasovi atd." ... Jak si ráte přát - na zakázku zhotovují všecko. Každému možno objednatí ... Ve chvílích psaní, upřímost a záslady spí sladkým spánkem ... Rádek jen dva centy ... Jen ráte prosím objednatí ...

Dne 28. března celý vzděláný svět vzpomínal památky narození jednoho z nejslavnějších Čechů a možno říci jednoho z nejprospěšnějších lidí - Jana Amose Komenského. ... Čím stal se Komenský lidstvu, je dostatečně známo. Komenský pracoval neunavě nejen pro svůj lid, který miloval

nade všecko, ale i pro veškeré čilověčstvo. ... On to byl, který první řekl ono důležité slovo, že české dítě patří do české školy. ... Že dlužno nejprve vzdělávati se v jazyku mateřském a když ozbrojeno je vědomostmi těmi nejdůležitějšími, teprve v jazyku jiném. ... Komenský napsal mnoho knih, z nichž některé jsou dnes majetkem celého vzdělaného lidstva. Narodil se dne 28. března 1592 v Uherském Brodě, zemřel 15. listopadu 1670 v Amsterdamě. V našich českoamerických spolcích mělo by býti vzpomenuo, aspoň pokud možno přednáškou o muži, jenž už od mnoha let je naší chloubou.

V nedávném čísle 'Osvěty Americké' píše p. Vojan, že mezi starou vlastí a mezi americkou českou větví je propast neporozumění, kterou poněkud odstraniti mělo by býti úkolem všech dobrých lidí na obou stranách. Na též článku navazuje pan Havlasa dnešní svou glosou. I on dívá se na onu propast tak, že překlenouti jí bylo by těžko. ... Pokud vime, kdysi ona propast nebyla takovou, jako je nyní. Dalo by se mnoho zajímavého povídati o tom, z jakých příčin vznikla ona propast. ... Ale k čemu otvírati staré rány? Ale je jisto, že velkou vinu na tom neseme i my. ... Bylo mnoho těch příčin, z kterých vzniklo ono neporozumění, hlavně za časů, kdy působil v Americe spisovatel Albieri. ... I my souhlasíme s p. Vojanem, že v této věci mělo by se něco vykonat. ... A hlavně hleděti, abychom ve staré vlasti o nás zájem získali. Nejde-li hora k Mahomedovi, musí jíti Mahomed k hoře. ... A že musíme my začít, je jisto.

A tak jsem si vzpomněl při čtení kterézprávy ze staré vlasti o nastávajícím odvodu k vojsku, na epizodu celkem nepatrnou, ale přece jen charakteristickou. Už proto, že možno z ní usouditi, jak dalece pokročili ku předu, tam u nás za mořem. ... Z jedné dědiny, kde bylo chlapců, kteří šli k odvodu kolem čtyřiceti, šly pravody dva. Ti, kteří byli u odvodu jednou nebo dvakrát, šli společně. ... a slavně. Před pravodem státek už bělovlásý s harmonikou. ... a hrál. Starý voják to byl a těch vojenských písní uměl mnoho. ... A šla jedna za druhou. ... O falešném mltování, o opuštěném Andulce, o bílém vojenském kabátě, o koničkách a zkrvavělých košíkách. ... Smutně byly ty písně, ale ti, kteří je zpívali, šli vesele a čas od času i dokonce si zavýskli. A jedné hospody na cestě nebylo, aby se nezastavili a neposílili se na další cestu. A už skoro nasmeleni byli, když došli cíle. Ale zpívali. ... Ale čím dále opravdu již tesklivěji a tesklivěji. ... Smutek z nich šel, ale ne z těch písní - ne z toho smutku, který stavěli na odív těch svých písních, ale z těch, kteří je zpívali. ... A i druhý průvod vyšel. To byli ti, kteří šli klobouky kytak ani fáborů, byli téměř všichni černě oděni a v předu nesl jeden z nich černý prapor. ... A na tom bylo blými písmeny napsáno: "Jdeme, pondědvž musíme - kdo schopen, bude otrok. ... A ti nezpívali, šli tiše, zadumaně. ... A pokud se pamatují, polovinu jich pozavírali a soudili dokonce. A letos jdou zase jiní, ale většina už nezpívá. Jdou tiše a zase s černými prapory a na ústech s kletbou militarismu. ... A jsou to lidé většinou z dědin a často z těch nezapadléjších. ... Ale s tím smutkem, který číhá z toho mlčení, pojí se radost - nad uvědoměním, nad pokrokem. ...

JAN HAVLASA:

Propast vždy hlubší.

Pátá glosa.

V Los Angeles, Cal., 26. III., 1906.

Leží přede mnou první část článku p. Vojanova, uveřejněného v "Osvěte Americké". Má nadpis "Propast" a navázána jest na poznámku o mých glosách. Neznám osobně dra. Vojana, nikdy jsme spolu neměli co dělat; jsme zde oba bezmála stejnoo dobu, a proniknuti on hlouběji do českoamerických poměrů pobyttem a činností na jednom místě, já snad zase nabyl širšího osobního rozhledu v nich; již jednou ohlásil se dr. Vojan sympatickou poznámkou v úvodních slovech k svému pojednání o nejobolestnější otázce českoamerické, o níž i já chystám se vydat podrobnější práci, ač nikoli zde, kde by to bylo zbytečností; a jako tehdejší, i nyní známky zásadní shody v našich názorech vážím si tím více, že ta shoda projevona byla bez oklik a obvyklé zde obavy, aby vlastní "zásluby" se o trochu zmenšily, bez ohledu na cokoliv, bez předpojetí a jakékoli pošy.

O "propasti" píše dr. Vojan tentokráte ve svých "časových otázkách", o propasti zející mezi českým životem a životem českoamerickým, - mezi "starou vlastí" a "českou Amerikou". Stěžuje si do naší nevěřivosti (myslím: tam ve staré vlasti) k českoamerickému životu, a má pravdu. Nikdo ostatně nepocítil lépe, jaká je tu nevěřivost, než já, jenž jsem marně nabízel mnohde u nás, že budu psát o životě zdejších Čechů, o jejich začátku, o jejich "vymoženostech", - zatím co po pouhých povídkách byla by takřka shánka. Není tam u nás zájmu o "odlomenou větev", hlavně proto, že nikdo nemá ani tušení, co vlastně ta větev znamená a mohla by znamenat, kdyby měla za sebou morální pomoc "staré vlasti"; byl by ten zájem, kdyby jej někdo vyvolal, živil a rozšířil; zatím však to, co o Americe i o amerických Čechích bylo napsáno, mělo buď malou cenu nebo bylo pomějitelné významu anebo bylo zcela bezcenné. Ani Amerika, ani záhady otázek českoamerických nejsou přístupny turistovi, jenž může si odnésti jen zblžné, povrchní a obyčejně neupíné nebo nesprávné dojmy. Je-li však toto vadou, chybou, nedopatřením, ... onoho, co vytýká dr. Vojan druhé straně, totiž českoamerické, a co i já jsem ostře odsoudil, tuším, ve "Výchově lidu", nelze to nazvati jinak, než hříchem. Snižování staré vlasti, často téměř neuvědomělé, je charakteristické jak pro většinu českoamerického tisku, tak po výstce pro českoamerický společenský život. Vím to, mám o tom několik, ba přilíš mnoho trpkých zkušeností. A bojí se, že následkem těchto chyb, páchaných na obou stranách, bude skutečně "propast". Může čas onu propast zmenšiti? Kdybychom mluvili o propasti v horách, nepotřásl bych hlavou tak skepticky, jako jí potřásám nyní. Jsou hrozné propasti leckde v horách, nad nimiž závratí se pokoušeli o toho, jenž o nich spustil ohromný zrak; je stále slyšet rachot padajícího kamene, jež dno její přibližuje vrcholům stěn, a přece toho zmenšení zrak nepostřehne. Ta naše "propast" je přilíš hlubší; i my slyšíme, jak dopadá kamene, ale to kamene líta přeci propast. - zatím co prolákáline je vždy hlubší. ...

A téměř nikdo na obou stranách nepovíme si toho, nikdo se nad tím nezastaví očím chladem, jenž vystupuje z propasti. ... Jsou chyby na obou stranách,

a zde i tam většinou hřichy činí nevědomost, byť i se o ní říkalo, "že hříchu nečiní".

"Na české straně dnes neděje se nic, co by přispívalo k utužení stýků mezi starou vlastí a americkou odnoží", - píše dr. Vojan. Nemůže být nic pravdivějšího nad tuto větu. Vždyť i pražský dopisovatel "Svornosti" v nedávném článku, jímž napadl mne, poznal s neskrývaným sarkasmem, že lidem v Praze je naprosto lhostejno, co děláme zde v "české Americe". Bylo, jest a bude, - dodávám, - pokud Češi američtí sami dříve než se nepřihlásí o své právo, pokud neukážou, že jim jde o ty vzájemné stýky a že jsou hodní té pozornosti.

Má pravdu p. Vojan i v tom, že je velkou chybou české žurnalistiky soustavné věnování pozornosti na příklad Srbku nebo Rusku, zatím co k vlastní své odnoži jsme "naprosto lhostejni". Není pochyby, že pravidelná rubrika denních listů, věnovaná aspoň v jistých lhotách zájmům českoamerickým, vykonala by do jisté míry dobré dílo; vysvětlím později, proč dnes není "do jisté míry". Nelze neuznati, že "omluva o přílišném vyčerpávání zájmu národa věčným bojem o národní bytí, úsilím o hospodářské seslení a samostatnosti, potíráním reakčních živlů a vypravování se z přežilého okruhu myšlenkového", - že ta omluva české žurnalistiky, ač vážná a skutečná, je přece jen částečná.

Zde však nepomohou mluvy ani výmluvy; faktum zůstává nezměněno a jedině, co lze učiniti, je pokusit se o *vyvlečení*.

Každá věc, každý úkaz má své příčiny, své nutnosti. Kdyby nám ve staré vlasti se ukázalo prospěšným a užitečným, čas od času soustavně se dovídat o životě svých vystěhovalých krajanů, - dojísta by se tak již dělo. Že někdy někdo odtud pošle nějaké peníze na nějaký národní účel do staré vlasti, není dostatečnou příčinou k onomu zájmu, o němž sníl dr. Vojan, já a snad řada jiných; všude na světě pokládá se za povinnost, nějakým způsobem dle možnosti přispět občas vlastnmu svému národu, - nikdo trochu intelligence obdařený se tím nechlubí, jako to lze pozorovat velmi často mezi pokročilými Čechy americkými, - a u nás ty přispěvky, ač vděčné, ba často nadšeně přijaté, dokážou leda, že stručně, přehnanou chválou o "obětavosti zámořských bratří" kýpcí zprávy proletí českými listy a zapadnou zase v moři intenzivnějších zájmů jiných. Onomu ideovému zájmu třeba jest ideového podkladu.

Otažme se tedy sami sebe: vplynul by prospěch vědomostem českého lidu ze soustavných zpráv o životě českoamerickém? Mohli by se plicniti něčemu? Anebo ty "soustavné zprávy" nemohly by se než za kratičko zvrhnout v senační zprávy o případech a la Churaš, o "českých vraždách a sebevraždách" a po případě v zahování špinavých polemik z hranice života českoamerického? Odpovídám za sebe:

Byl by z toho prospěch obecným vědomostem českého lidu, - mohli by se plicniti, jen kdyby - se našlo dosti schopných zpravodajů. Nestačí díle mého k té schopnosti jen správně psát česky, ač mimochodem řečeno, je to dosti vzácné umění mezi lidmi zde plicními pro t. zv. vefejnost. A nestačilo by v očích zprávkářů se omezovati na referáty o scházích spolků, o plesech, o stavění síní

ČSPS. nebo kostelů, - ty zprávy musily by jít do hloubky, k příčinám věcí, a musily by býti i obrazem ideí a duchovního života. Jsou však zde ideje, je tu takový duchovní život, abychom se my u nás mohli plicniti z něho v devadesáti případech ze sta něčemu více, než výstaze? Ty zprávy musily by býti i kritické; ukazovat, jak dobré vlastnosti Čechů se vyvíjely ve svobodných poměrech, - jaká energie se tu uplatnila k dobremu osvědčení české povahy, - ale zároveň, jak oklikové naše vlastnosti ve svobodě se rozbujely ještě povážlivěji než u nás. Bylo by těžkým úkolem čas od času slednout na obě strany bez předpojetí, bez stranictví, - a bylo by to snad nemožností; a bez toho zprávy o českoamerickém životě staly by se časem jen přilíš českých listů, již většina čtenářů by přeskakovala, letmo hledajíc očima leda jméno některého svého známého nebo osady, kde žijí jejich příbuzní. Bylo by třeba i stati o minulosti českoamerické, - o tom životě, o němž když vypravují českoameričtí veteráni, oči se jim zamží a vzdech vydere na rty o časech, jež pominuly a nikdy se již nevrátí. Ale jak možno toužiti, aby ty stati se dostaly do českých listů, když mnoho kloudného není ani zde? Když ti starší a staří, místo aby šli do vzpomínek a z nich lovili ony charakteristické epizody a výjevy, namnoze buď ještě dnes raději štvo druh na draba za závišti a ješitností, anebo vypravující vzpomínky, spíše vypravují o sobě, než aby zachycovali, co právě bylo nejucinnější v onom ovzduší počátku českoamerických. A když někdo napíše něco, z čeho skutečně lze se poučit o té minulosti, nepotlačí ti ostatní z ješitnosti a závišti zájem o to, kde se naskytne jen trochu možnosti? To poučení našeho lidu ze zdejších poměrů bylo by docela jiné, než si myslí ti, kteří zde někdy o tom píší, jak bychom se my tam ve staré vlasti mohli učiti od nich! Ubozí idiotekové, kteří podle těch, mezi nimiž se pohybovali třeba před padesáti nebo dvaceti lety někde v Zapadlé Lhotě, soudí dnešní duševní život Čechů a zápas o jeho politické, národní, hospodářské, sociální i myšlenkové usamostatnění! V hospodářských věcech mohli by se naši učiti od svých "zámořských bratří" bez odporu, i snad v péči o rodinu v případě úmrtí žitelova; ve společenském životě, ve způsobě blásání volné myšlenky, v duchovních otázkách vůbec Češi američtí jsou nám spíše bolestným mementem, kam bychom mohli dospět, kdybychom nebyli na stráži; neříkám, že jsou i tu potěšitelné úkazy, jako u nás jsou úkazy smutné; ale tvrdím, že jako u nás úkazů potěšitelných poměrně přibývá den za dnem, zde že roste seznam smutných.

Vědí však u nás, že by se mohli něčemu plicniti z českoamerického života a z faktu, jež na jevo vplynula různými úkazy těchto poměrů? Vezmou-li do ruky zdejší noviny a spatří krvák, jenž jest u nás znamením největší duševní zatmělosti, - spatří-li nadávky a různé jiné věci, zda mohou z toho vepsat si do duší tonou po zprávkách o životě, kde lidé dají se žít vefejně, nikoli podloudně a s nACHEM zahabeni, když byli plicniti, - kde dají se žíviti ještě krváky, ba kde přimo si je vyladují od nakladatele a vydavatele, jak ukázalo se nedávno v případě Geringerové? Přijde-li čas od času do své rodné vsi takový "Američan", jenž Ameriky vlastně nezná, ba pořádně anglicky ani neumí, ač pro odív mchá poloanglická, zneřověná slova do své bestohy míserné češtiny, - a tam povídá přehnaně věci o Americe, jichž

Jsou chyby na obou stranách,